

Meta Furlan

Covid-19: čas za razmislek o učenju in delovanju v javnem odprtem prostoru

Povzetek: Pandemija covid-19 je v zadnjih mesecih pomembno vplivala na uporabo javnega odprtega prostora pri nas in v svetu. Z omejevanjem uporabe javnega odprtega prostora in distanciranjem kot ključnima strategijama za zmanjševanje prenosa virusa SARS-CoV-2 so ljudje izgubili javne odprte prostore kot prostore srečevanja, delovanja in učenja. Javni odprti prostor ponuja vrsto možnosti za priložnostno učenje in javno vzgojo: spodbuja učenje skozi akcijo in dejavno udeležbo. S svojo integrativno naravo javni odprti prostor predstavlja prostor za gradnjo osebne identitete in identitete skupnosti, učenje družbenih pravil, strpnosti in skupnega delovanja, kot kažejo raziskave. Pandemija covid-19 učenje v javnih odprtih prostorih postavlja pod vprašaj. V tem kontekstu, z uporabo teoretičnega okvira javne vzgoje, analiziramo učenje v javnem odprtem prostoru. V razpravi pokažemo, da nam javna vzgoja daje potreben okvir za razumevanje učenja, ki se dogaja v javnem odprtem prostoru, ter opozorimo, da pandemija covid-19 bistveno spreminja način učenja, zaznavanja in uporabe javnega odprtega prostora.

Ključne besede: javna vzgoja, učenje, javni odprti prostor, covid-19

UDK: 37.01

Znanstveni prispevek

Meta Furlan, asistentka, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za pedagogiko in andragogiko, Aškerčeva 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija; e-naslov: meta.furlan@ff.uni-lj.si

Uvod

Javni prostor kot sestavni del kraja lahko prispeva k večji družbeni povezanosti kraja, pa najsi zajema parke, ulice, trge ali skupnostne prostore v posameznih soseskah ali pa virtualne javne prostore, kot so internet ali družbena spletna omrežja.¹ Javni odprti prostori so tisti, kjer se različne skupnosti srečujejo, družijo, se pogovarjajo, izmenjujejo izkušnje, spletajo vezi z mestom, ustvarjajo povezave, se učijo strpnosti, sprejemanja, sobivanja, sodelujejo, se učijo druga o drugi in si prizadevajo za boljše življenje v družbi. Ti prostori jim omogočajo stik z različnostjo kultur, jezikov, ver, narodnosti, ki jih s seboj prinesejo obiskovalci in prebivalci mesta. Na eni strani so to prostori gradnje osebnostne in skupnostne identitete, na drugi pa prostori, kjer se ta identiteta pokaže in umesti. Poleg tega so javni odprti prostori kraji, kjer so jasno izražene vrednote skupnosti, in tudi kraji, kjer se te vrednote spreminjajo in preizkušajo (Biesta 2012; Gehl 2007; Kohn 2004; Madanipour 2016). Ker so javni odprti prostori načeloma odprti in dostopni, omogočajo tako naključna srečevanja kot tudi organizirane akcije in druženja. Zato lahko rečemo, da imajo javni odprti

¹ V 21. stoletju se z vse bolj množično uporabo novih informacijsko-komunikacijskih tehnologij (IKT) v ospredje postavlja vprašanje, ali je virtualni prostor javen ali zaseben oz. ali kot uporabniki internetnih vsebin in platform lahko trdimo, da je naše mnenje na spletu javno ali zasebno. Spletne platforme in družbena omrežja glede na lastništvo niso javna, ampak so zasebna, saj imajo določenega lastnika in upravljavca. Še bolj od samega lastništva javnega prostora pa so pomembni prakse in načini uporabe, ki določajo, ali je prostor javen ali zaseben. Zato menimo, da lahko virtualni prostor opredelimo kot javen v primeru, kjer je objavljeno tudi javno in kjer uporabniki postanejo javne osebnosti. Internet je javnemu prostoru poleg fizične dodal novo dimenzijo, in sicer kibernetski javni prostor (Cela 2015), v katerem družbena omrežja niso niti očitno zasebna niti očitno javna. Namesto tega se zdi, da javni prostori nastajajo v virtualnih družbenih prostorih, ki so na meji med odprtim in zaprtim (Burkell idr. 2014). Zato nekateri avtorji (prim. Lee 2009) uporabljajo izraz mrežne javnosti, ki se nanaša na prepusno in fluidno publiko. Virtualni javni prostor v 21. stoletju tako postaja vse pomembnejša dimenzija javnega prostora, kjer se odvija politično in družbeno življenje skupnosti. Čeprav se zavedamo, da je torej virtualni javni prostor lahko pomembna dimenzija javnega prostora, se v prispevku osredotočamo na javne odprte prostore. Ker je javni odprti prostor prostor, kjer se potencialno srečujejo različne družbene skupine, in prostor, ki omogoča fizičen socialni stik, interakcijo in sodelovanje med uporabniki javnega odprtega prostora, v njegovem kontekstu ne moremo govoriti o digitalni izključenosti (kot lahko za virtualne javne prostore). Zato smo se v raziskovanju osredotočili na vpliv koronavirusne bolezni na javne odprte prostore.

prostori samoorganizirano javno vlogo, saj pomenijo vir, v katerem se ustvarjajo vrednote in izkušnje (Mean in Tims 2005). Vendar pa se moramo zavedati, da je javni odprti prostor lahko tudi prostor frustracij in konfliktov, ki onemogoča javno udejstvovanje, botruje izključenosti in zaprtosti javnega odprtega prostora ter izoliranosti posameznih družbenih skupin (Mitchell 2014). Javni odprti prostor je tako prostor, kjer se uresničuje javno življenje članov skupnosti – tako članov posameznih (lokalnih) skupnosti kot tudi javno življenje širše družbe (Dešman 2008) – in prostor, kjer zasebno vstopa v javno in obratno (Hernandez-Garcia 2013).

Pandemija covid-19 učenje v javnih odprtih prostorih postavlja pod vprašaj. Zapiranje javnih odprtih prostorov ter omejitev gibanja in dostopa do posameznih javnih odprtih prostorov sta priložnosti za učenje v teh prostorih zmanjšali na minimalno raven. Zaradi prepovedi zbiranja ljudi zunaj skupnega gospodinjstva so v javnih odprtih prostorih pravzaprav onemogočeni interakcija z drugimi, socialni stiki in delovanje v skupnosti oz. je del te interakcije prešel v virtualni prostor. Javni odprti prostor, ki naj bi bil demokratičen, odprt za uporabo vsem družbenim skupinam in ki naj bi omogočal življenje skupnosti (Lipton 2002), je nenadoma postal zaprt in izključujoč prostor brez možnosti delovanja v skupnosti. Z omejevanjem uporabe javnega odprtega prostora in distanciranjem kot ključnima strategijama za zmanjševanje prenosa virusa SARS-CoV-2 so ljudje izgubili javne odprte prostore kot prostore srečevanja, delovanja in učenja.²

V članku razvijemo tezo, da zapiranje javnega odprtega prostora ob koronavirusni bolezni ni samo ukrep za omejitev širjenja virusa, ampak tudi zmanjšuje možnosti za učenje v javnem odprtem prostoru ter omejuje dejavnosti civilnodružbenih gibanj. Učenje v javnem odprtem prostoru analiziramo s pomočjo teoretičnega okvira javne vzgoje (*public pedagogy*)³, s katero označujemo vzgojo, izobraževanje in učenje, ki potekajo zunaj institucij formalnega izobraževanja (Sandlin idr. 2011 a; Sandlin idr. 2016). S tega vidika analiziramo: (a) kakšno je učenje v javnem odprtem prostoru, kako se odvija in zakaj je pomembno za gradnjo skupnosti, (b) pomen zapiranja javnih odprtih prostorov za učenje v njih ter (c) pomen zapiranja javnih odprtih prostorov za družbena gibanja. Naše ugotovitve pokažejo, da: a) je koncept javne vzgoje prepotreben okvir za razumevanje učenja v javnem odprtem prostoru in b) da covid-19 lahko bistveno spremeni način učenja, zaznavanja in uporabe javnega odprtega prostora.

² Nasprotno velja za virtualne javne prostore, kjer so komunikacija, delovanje in vzdrževanje socialnih stikov v času pandemije zaželeni in še bolj spodbujeni.

³ Besedna zveza *public pedagogy*, ki jo sami v tem prispevku slovenimo kot »javno vzgojo«, pri čemer mislimo na vzgojo v najširšem pomenu, v slovenskem jeziku še nima ustaljenega in uveljavljenega prevoda. Nekateri avtorji (npr. Jelenc Krašovec 2015, 2017; Šprah 2016) so besedno zvezo, tudi v reviji *Sodobna pedagogika* (Jelenc Krašovec 2015, str. 64), sicer slovenili kot »javno pedagogiko«, a sami ocenjujemo, da je prevajanje angleškega izraza *pedagogy* s slovenskim »pedagogika«, ki ima v slovenskem jeziku, pa tudi širše v kontinentalnem evropskem prostoru drugačen pomen kot v anglosaškem, pomensko neustrezno (več v Ermenc 2014).

Javni odprti prostori: pogoj in rezultat delovanja civilne družbe

Lehrer (2007) deli javni prostor na fizični, družbeni in simbolni. Fizični javni prostor je najbolj očiten, saj se navezuje na njegove materialne vidike. Sem spadajo predvsem ulice, trgi, parki, plaže in podobno. Opredeljeni so z določeno obliko lastništva tako v zgrajenem kot tudi naravnem okolju. Družbeni javni prostor se navezuje na dejavnosti, ki se odvijajo v njem in imajo moč preoblikovati ter na novo določiti lastništvo javnega prostora. Te dejavnosti se po mnenju omenjene avtorice lahko odvijajo kjerkoli – ne zgolj v prostorih v javni lasti, ampak tudi v prostorih v zasebni lasti, kot so bari, restavracije, kavarne in zasebna domovanja. Najtežje določljiv je simbolni javni prostor, saj ni otipljiv. Določajo ga dejavnosti ljudi in njihovi kolektivni spomini, kot tak pa obstaja tako v domišljiji kot v realnosti. Pri simbolnem prostoru gre predvsem za izkušnjo, ki lahko postane del skupne zgodovine in kolektivne identitete, pa najsi gre za zgodovinske dogodke, naravne nesreče ali intimne dogodke manjšega števila ljudi (prav tam, str. 213–215).

Za Habermasa (1989) javni prostor pomeni prostor, kjer ima posameznik možnost zgraditi dialog skozi pluralnost javne sfere. Javni prostor je zanj vmesna struktura med političnim sistemom na eni strani in zasebno sfero vsakdanjega življenja na drugi. Boomkens (2008, str. 14) pri tem dodaja, da je javna sfera specifičen, vrednotno obarvan niz praks, institucij, medijev in lokalnih prizorišč, ki opredeljujejo kakovost urbanega življenja in kulture. Ni zgolj objektiven lokaliziran prostor, ampak je norma, oblikovana za opisovanje človekovih pogojev svobode. Javni prostor je prostor, kjer se izoblikuje javno mnenje, in prostor, kjer se to mnenje uresničuje, spreminja in razvija (Habermas 1989). Zato je »javni prostor osnovni material mesta in širše skupnosti, in kot tak pogoj za socialno in družbeno dimenzijo bivanja« (Dešman 2008, str. 1).

Jarvis (2012) ugotavlja, da se učenje dogaja znotraj družbenega okvira ter skozi udeležbo v vsakodnevnih ritualih in praksah bivanja. V javnih odprtih prostorih se srečujejo in zbirajo različni ljudje, kar zagotavlja izkušnjo učenja, ki pripomore, da se posameznik zazre prek sebe in zazna ter občuti tudi stisko drugih ljudi (Jelenc Krašovec 2015). Javni odprti prostor je tranzicijski prostor – forum za družbene in osebne spremembe (Bourgeois 2002; Wildemeersch 2012), tranzicijski prostor igre in ustvarjalnosti (Ellsworth 2005) –, ki s svojo pojavnostjo zagotavlja vzajemno sodelovanje in učenje, izmenjavo idej in znanja (Jelenc Krašovec 2015). Arendt (1996, str. 190) javni prostor pojmuje tudi kot *mrežo medčloveških zadev*, kajti ta vznikla iz delovanja, govorjenja in učenja v javnem prostoru. V javnem odprtem prostoru poteka priložnostno učenje, ki je lahko mediator med kulturno in civilno sfero, med zasebnim in javnim življenjem ter med učenjem v vsakdanjem življenju in formalnim izobraževanjem (Grummell 2010). Poleg tega javni prostori spodbujajo kognitivne spremembe in refleksijo (Carr 2000), saj uporabniki pogosto postavljajo pod vprašaj status quo in so soočeni z novimi pogledi na javni prostor ter življenje v skupnosti (Taylor 2010). Ne nazadnje je javni odprti prostor temelj za učenje državljanosti in za družbene akcije (MacDonald 2011).

Če strnemo, so javni odprti prostori načeloma odprti in dostopni vsem prebivalcem, kot taki pa ponujajo okvir za druženje, izmenjave, učenje in reševanje

konfliktov ter so prostori raznolike rabe in pomenov. Zato se javni odprti prostori kažejo kot pogoj in rezultat delovanja civilne družbe.

Pomen javne vzgoje pri ustvarjanju javnosti

Izraz javna vzgoja (*public pedagogy*) se prvič pojavi leta 1894 in je uporabljen kot teoretični konstrukt za raziskovanje izobraževanja, ki se osredotoča na procese in prizorišča izobraževanja zunaj formalnega šolanja (Sandlin idr. 2011 b). Koncept so v 70. in 80. letih 20. stoletja med drugim uporabljali tudi raziskovalci na področju izobraževanja odraslih, ko so preučevali popularno kulturo in množične medije kot prostore izobraževanja (Sandlin idr. 2010). Sredi 90. letih je bil skozi delo Carmen Luke in drugih feminističnih avtoric predstavljen širši raziskovalni skupnosti na področju izobraževanja, konec 90. let pa ga je s svojim delom populariziral Henry Giroux (Sandlin idr. 2011 a). Giroux je bil ključni avtor pri razvoju in razširjanju koncepta javna vzgoja; v zgodnejših delih mu javna vzgoja pomeni sredstvo za kritično analizo ter posege v popularno kulturo in medije. Njegovo osredotočenost na hegemonске vidike popularne kulture so nekateri raziskovalci razširili z namenom raziskovanja kritičnih in protihegemonskih možnosti popularne kulture, s poudarkom na uporabi popularne kulture kot potencialnega prizorišča za doseganje družbene pravičnosti, kulturne kritike in ponovnega ovrednotenja možnosti za demokratično življenje. Sčasoma je koncept javne vzgoje prestopil okvire popularne kulture, saj so ga raziskovalci začeli uporabljati tudi za raziskovanje drugih prizorišč, kjer se lahko odvija javna vzgoja (Sandlin idr. 2010, str. 2–3). Javna vzgoja je tako skozi razvoj koncepta dobila različne opredelitve in pomene, pri čemer raziskovalci najpogosteje poudarjajo njegove feministične, kritične, kulturne, performativne in aktivistične dimenzije (Sandlin idr. 2011b).

Javna vzgoja se torej dogaja skozi popularno kulturo (npr. televizija, film, glasba, internet, revije, nakupovalni centri), neformalne izobraževalne organizacije in javne prostore (npr. spomeniki, živalski vrtovi, muzeji), dominantne diskurze (npr. kapitalizem, neoliberalizem) ter javni intelektualizem in družbeni aktivizem (npr. družbena gibanja) (Sandlin idr. 2010). Skozi javno vzgojo pripadniki različnih starostnih skupin oblikujejo svojo identiteto, saj mediji, popularna kultura in javni prostor oblikujejo ter konstruirajo identitetna vprašanja. Tako postanejo prostor oblikovanja glavnih identitetnih naracij (Sandlin idr. 2011a).

V srčki koncepta javne vzgoje je misel, da ne zgolj obstajamo v fizičnih prostorih, ampak z njimi aktivno komuniciramo, jih oblikujemo, osmislimo in nanje vplivamo (Hickey 2010). Koncept javne vzgoje zajema različno znanje, ki ga pripadniki različnih starostnih skupin pridobijo v različnih družbenih kontekstih v javnih prostorih skozi popularno kulturo, internet in dominantne diskurze (Sandlin idr. 2010), saj ti predstavljajo prizorišča za javno vzgojo. Biesta (2012) razlikuje med tremi interpretacijami javne vzgoje. Prva razume javno vzgojo kot »vzgojo za javnost« (*pedagogy for the public*), saj predvideva, da javnosti primanjkuje informacij in znanja za dejavno in odgovorno državljanskost. Glavni način tega pristopa je poučevanje, pri čemer svet vidi kot velikansko šolo, glavna naloga izobraževalca

pa je poučevanje dejavne državljskosti. Druga interpretacija javno vzgojo razume kot »vzgojo javnosti« (*pedagogy of the public*), kjer je izobraževanje in učenje organizirano v demokratičnih praksah in je usmerjeno v dvig kritične zavesti o različnih javnih vprašanjih. Izobraževalci so tu pospeševalci procesov učenja, ki pa niso vnaprej določeni, ampak so odprti in spremenljivi. Čeprav ta interpretacija bolje zajema pluralnost in državljskost od prve, pa se vseeno nagiba k temu, da družbene in politične probleme spremeni v probleme učenja, ki s tem postanejo odgovornost posameznikov in so izključeni iz javnega interesa. Zato Biesta predlaga tretji model javne vzgoje, po katerem je slednja razumljena kot »vzgoja za javnostnost« (*pedagogy for publicness*), ki ljudem omogoča, da postanejo dejavni državljani. Izobraževalec je tu nekdo, ki skrbi, da javni prostor ostane odprt do te mere, da omogoča svobodo (prav tam, str. 691–694). Skratka, avtor poudarja pomen »javnostnosti« (*publicness*) kot glavne značilnosti javne vzgoje. Predlaga, da naj javna vzgoja kot oblika pedagoške oz. vzgojne prakse deluje na način javnostnosti. Na ta način bo lahko povezala izobraževanje in politiko ter oboje umestila v javno sfero, s tem pa podpirala konceptualizacijo državljskega aktivizma kot sodobne oblike učenja.

Nekateri avtorji (npr. Robért idr. 1997) javno vzgojo pojmujejo kot izobraževanje javnosti o tem, kako deluje svet. Menijo, da je izobraževanje za demokracijo in državljskost vsaj toliko pomembno kot delitev dohodka, kajti zgolj javnost, ki ima ustrezno demokratično znanje, je sposobna kritično ovrednotiti določeno politiko (Sandlin idr. 2011 b). Ne nazadnje so družbene intervencije v javnem prostoru kritike prevladujoče ideologije in spodbujajo razmišljanje o življenju v družbi (Garau 2016).

Javna vzgoja je s stališča učenja v javnih odprtih prostorih pomembna zaradi treh stvari, kot ugotavlja Earl (2016). Prvič, ker se dogaja znotraj mest ter izrablja urbane površine za učenje in kritično ovrednotenje. Drugič, ker pritegne pozornost vsakogar, ki gre mimo – javna vzgoja se namreč ne odvija za zaprtimi vrati, ampak v javnosti, kar omogoča naključna srečanja. Tretjič, namenjena je ustvarjanju javnosti, ki morda še nikoli ni obstajala – s širitvijo izobraževanja onkraj zaprtih vrat formalnih ustanov ali drugih privatiziranih prostorov javna vzgoja premakne učenje na ulice in ustvarja nove oblike agore (prav tam, str. 17). Zato lahko javna vzgoja postane gonilo družbenih sprememb, saj kot pravi Savage (2014, str. 84), »vzgojna moč prevladujočih diskurzov [...] ni nikoli absolutna, enosmerna ali samozadostna, ampak je večsmerna, razpršena in prežeta s kompleksnostjo«. Prav ta kompleksnost pa ustvarja priložnost, da z različnimi sredstvi javne vzgoje teorijo in kritiko preselimo iz *slonokošččenega stolpa* formalnih ustanov v javne odprte prostore, ki jih ljudje vsakodnevno prečkajo (Earl 2016).

Učenje in njegove oblike v javnem odprtem prostoru

Izobraževanje in učenje v javnih odprtih prostorih zaznamuje predvsem značaj teh prostorov, saj s svojo odprtostjo omogočajo, da je učenje samoiniciativno, priložnostno, spremenljivo, večplastno in nepredvidljivo ter da njegovi učinki vodijo k dejavni državljskosti in boju za demokracijo (Jelenc Krašovec 2015).

Jarvis (2006) meni, da se poglavitno učenje v odraslosti zgodi skozi vsakodnevne prakse in rituale ter skozi sodelovanje v skupnosti. Učenje je namreč kombinacija procesov v celotnem življenju, pri čemer se človek kot celota (telo – genetsko, fizično-biološko; um – znanje, spretnosti, stališča, vrednote, čustva, prepričanja) znajde v raznih situacijah, ki jih spoznavno, čustveno ali praktično transformira v svojo osebnost, kar ga sili k nenehnemu spreminjanju in rasti. Javni odprti prostori so prostori, kjer se razvija vsakodnevno življenje – so prostori, kjer naše pretekle izkušnje pridejo v navzkriž s sedanjimi izkušnjami, kar pripelje do razhajanja med tistim, kar vemo, in tistim, kar se učimo. Želja po premagovanju tega razhajanja je po mnenju Jarvisa temeljna motivacijska sila učenja. Prav zaradi tega razhajanja odrasli iščejo nove razlage, nova znanja in nove načine delovanja. Zato je to učenje tako izkustveno kot tudi eksistencialno (Jarvis 2006, 2012). Ko torej na učenje v odraslosti gledamo z eksistencialnega vidika in se zavedamo, da je učenje iz vsakdanjega življenja najbolj razširjena oblika učenja, potrjujemo pomembnost vsakodnevnih interakcij z javnimi odprtimi prostori, popularno kulturo, internetom, mediji in tehnologijo, saj lahko sprožajo učenje, ki postane »sredstvo, s katerim postajamo mi in ki nas spodbuja k plemenitenju našega življenja ter nas dela resnično ljudi« (Jarvis 2009, str. 14).

Učenje v javnih odprtih prostorih poteka večinoma priložnostno. Gre za »proces, ki poteka vse življenje, pri katerem vsak oblikuje stališča, pridobiva vrednote, spretnosti in znanje iz vsakodnevnih izkušenj, izobraževalnih vplivov in virov v svojem okolju, družini, soseski, pri delu, igri, pri nakupovanju, v knjižnici in iz javnih občil« (Jelenc 1991, str. 54–55). Ne izvaja se organizirano ali strukturirano, ni institucionalizirano, s posameznikovega zornega kota pa poteka večinoma nenačrtno (Livingstone 2001; Schugurensky 2006). Zato je tovrstno učenje pogosto nereflktirano (Livingstone 1999), njegovi učinki pa se lahko kopičijo v obliki tihega znanja (Adloff idr. 2015).

Oblike priložnostnega učenja v javnih odprtih prostorih so različne, v splošnem pa jih lahko razdelimo na: (a) *instrumentalno učenje*, to je učenje za pridobivanje novih spretnosti, kompetenc in znanja, (b) *medosebno učenje*, to je učiti se delati in bivati skupaj (Mündel in Schugurensky 2008), in (c) *transformativno učenje*, to je učenje za spreminjanje nazorov, osebnih stališč, vrednot, delovanja in sebstva (Hoggan 2016; Mezirow 2009). Izmed omenjenih je transformativno učenje zelo zahteven proces učenja, ki ima v javnih odprtih prostorih pomembno vlogo predvsem v okviru družbenih gibanj, ki si prizadevajo za družbene spremembe, na primer za spremembo diskriminatornih praks, pravil, norm in socialno-ekonomskih politik (prim. Kump 2012).⁴ Skozi proces transformativnega učenja se lahko posamezniki prav tako osvobajajo osebnih in družbenih spon, ki jih skozi diskusijo, delovanje in dogajanje preverjajo in reflektirajo v javnih odprtih prostorih. Slednji so temelj za učenje dialoga in interakcij z drugimi, saj omogočajo pretvorbo zasebnih zadev v javne in skupne (Jelenc Krašovec 2015). Zato za učenje v javnih odprtih prostorih

⁴ V okviru družbenih gibanj potekajo tako neformalno izobraževanje in priložnostno učenje kot tudi ustvarjanje in razširjanje znanja in razumevanja. Družbena gibanja zagotavljajo prostor, v katerem lahko udeleženci izrazijo, izmenjujejo in širijo svoje tiho znanje ter na njegovi podlagi tudi delujejo (Kump 2012).

velja, da lahko spodbuja odrasle k ohranjanju nadzora nad lastnim življenjem in možnostmi, lahko spodbuja izmenjevanje in združevanje znanja in izkušenj ter lahko daje moč in osvobaja, ko je tovrstno učenje transformativno (prim. Jelenc Krašovec idr. 2017, str. 58).

Vpliv pandemije covid-19 na srečevanje, delovanje in učenje v javnem odprtem prostoru

Honey-Roses idr. (2020) poudarjajo, da je covid-19 radikalno spremenil naš odnos do javnega prostora. Medtem ko se je pred pandemijo zdel javni prostor samoumeven, je virus SARS-CoV-2 to percepcijo bistveno spremenil. Ko so vlade po svetu začele zapirati javne prostore in omejevati število ljudi, ki so se lahko v njih družili, se je pokazalo, kako pomembni so ti za duševno in telesno zdravje ljudi, družbeno povezanost in socialne stike. Javni odprti prostori so tako postali simbol svobode gibanja in druženja, ki nam je bila med pandemijo odvzeta. Še več, zapiranje, omejitve gibanja in prepoved druženja v javnih odprtih prostorih so pomembno zmanjšali možnosti za učenje, dialog, refleksijo, reševanje skupnostnih problemov, izmenjavo mnenj, stališč ter za družbena gibanja.

Javni odprti prostor v času koronavirusne bolezni nima več zmožnosti obnoviti prisotnosti različnih skupin in prispevati k dejavnemu sooblikovanju skupnosti v nasprotju z virtualnimi javnimi prostori, ki so v času pandemije živi javni prostor, saj omogočajo diskusijo, interakcijo med različnimi družbenimi skupinami, delovanje in učenje. Prebivalci so pozvani, naj ostanejo doma, naj ostanejo za zaprtimi vrati in naj čim bolj omejijo svoje socialne stike. Javni odprti prostor kot simbol odprtosti in dostopnosti je postal zaprt in izključujoč prostor, kjer prisotnost, kaj šele delovanje in druženje niso zaželeni. V tem času ulice, pločniki, trgi, parki niso več središča socialnega kapitala in prostor učenja, zaupanja in spoštovanja, pomoči, lokalne demokracije, povezovanja in srečevanja (Jacobs 2009).⁵ Vse to pa ima posledice za različne družbene skupine, ki različno dojemajo zapiranje javnih odprtih prostorov.

Raziskave so na primer pokazale, da so skupnostne oblike priložnostnega učenja izrednega pomena za starejše moške. Ti se raje vključujejo v neformalne prostore v skupnosti, kjer potekajo praktične dejavnosti in učenje v priložnostnih, lokalnih, skupnostnih in nestrukturiranih oblikah (Fragoso in Formosa 2014). Prav ti neformalni prostori dajejo starejšim moškim možnost medsebojnega druženja, gradnje občutka vzajemnosti in povezovanja s skupnostjo (Jelenc Krašovec idr. 2019). Uporaba javnih odprtih prostorov, srečevanje in delovanje v neformalnih prostorih pomembno pomagajo preprečevati izoliranost in osamljenost starejših. Poleg tega vplivajo tudi na njihovo zdravje, dejavno udeležbo v civilni družbi in osebno rast (Dye idr. 2011). Zato se sprašujemo, kako bodo vladni odloki o zapiranju javnih prostorov pa tudi prepoved obiskov v domovih za starejše občane in bolnišnicah vplivali na starejše. Ninna Kozorog, predsednica društva Humanitarček,

⁵ Zato so v času pandemije še pomembnejši postali virtualni javni prostori, ki so vir socialnega kapitala, učenja, povezovanja in druženja.

že opozarja, da so bili prav starejši med pandemijo postavljeni na stranski tir tako z zdravstvenega kot tudi socialnega, digitalnega in oskrbovalnega vidika (Projekt Vida ... 2020).

Še več, javni odprti prostor kot domena javnosti in s tem tudi skupnosti je pomemben pri zagotavljanju izkušenj učenja, gradnji skupnostne in individualne identitete ter udeležbi v kolektivnih akcijah. Javni odprti prostor se tako konceptualizira kot pomenski in družbeni objekt – postane prostor učenja, izražanja občutkov, načinov mišljenja in družbenih procesov (Visočnik 2011); postane prostor, ki dejavno vpliva na transformacijo posameznika in s katerim se lahko lokalno, nacionalno in individualno identificiramo. Javni odprti prostor pa nam ne ponuja le izgradnje lastne identitete, temveč tudi komunikacijo z identiteto drugih, kar nujno vodi v spreminjanje naših vzorcev mišljenja, stališč in mnenj. Vsega tega se učimo v skupnosti, kjer se razvija vsakodnevno življenje, kjer se srečujemo z drugimi, z njimi komuniciramo, jih spoznavamo in sprejemamo. Madanipour (2016) ugotavlja, da so javni odprti prostori ključni za učenje tolerantnosti in strpnosti. Meni, da se v njih različne družbene skupine in posamezniki zavedajo drug drugega, učijo drug o drugem in so skupaj v istem prostoru, kar pa izzove tudi določeno stopnjo sodelovanja. Poleg tega javni odprti prostor z direktnimi (fizičnimi) socialnimi stiki, komunikacijo in učenjem spodbuja tolerantnost. A med epidemijo covid-19 smo postavljeni pred izziv. Kako naj komuniciramo z drugimi v javnem odprtem prostoru, če je ta zaprt? Kako naj javni odprti prostor uresničuje vlogo varnega prostora (Bourgeios 2002), v katerem lahko posamezniki eksperimentirajo s svojo identiteto in razmišljanjem, ko pa je postal prazna školjka, to je prostor, kjer veljajo regulirani postopki in formalni predpisi? Kako naj poteka navezovanje na prostor, ki je ključnega pomena tako za mlade kot tudi za starejše pri oblikovanju in utrjevanju osebne identitete in mesta v skupnosti, če pa je javni odprti prostor postal nedostopen? Kako naj se v javnih odprtih prostorih, knjižnicah, prostovoljskih in političnih organizacijah, medgeneracijskih centrih, na ulicah in pločnikih odvija priložnostno učenje, ki je izrednega pomena za odpiranje vrat živemu znanju? Se bodo posledice zapiranja v domove čez čas začele kazati v večji nestrpnosti drug do drugega, v individualizmu in egoizmu, osebni samozadostnosti in asocializaciji? Vsa ta vprašanja so relevantna, ko razmišljamo o javnem odprtem prostoru, o ovirah in izzivih, ki jih prinaša covid-19.

Pandemija odpira tudi vprašanja o oblikovanju, dojemanju, uporabi javnega odprtega prostora, vedenju v njem ter vključevanju vanj in izključevanju iz njega, kar obravnavamo v nadaljevanju.

Oblikovanje javnega odprtega prostora

Oblikovanje javnega odprtega prostora med pandemijo covid-19 odpira več vprašanj, kot ugotavljajo Honey-Roses idr. (2020). Potrebujejo parki novo zasnovo, uporabo in prakso? Kakšna je prihodnost večjih javnih odprtih prostorov? Potrebujemo novo tipologijo javnega odprtega prostora? Bo začasna transformacija javnega odprtega prostora med krizo pustila trajnejše spremembe?

Za omejitev širjenja virusa je najučinkoviteje omejiti možnosti zbiranja množic. Kulturne in športne prireditve, slovesnosti in protesti, ki se dogajajo na javnih odprtih prostorih, kot so trgi in parki, so v času covida-19 omejeni ali prepovedani. Ob tem se zastavlja vprašanje, ali bomo med pandemijo razvili trajen odpor do množičnih dogodkov. Če bi se to zgodilo, bi takšen odpor imel posledice ne le pri načrtovanju mest, ampak tudi v kulturi in politiki. Skozi zgodovino so veliki odprti trgi prebivalcem ponudili prostor za organiziranje, oblikovanje skupin, združevanje in izražanje političnega nasprotovanja (Luisa Martin 2014). Omejevanje zbiranja množic in odpor posameznikov do množičnih dogodkov pa bi oslabilo pojmovanje javnega odprtega prostora kot agore, ki je sinonim za dejavno državljanskost. Bomo po pandemiji morali ponovno odkriti in oživiti družbeno in državljansko uporabo javnega odprtega prostora?

Dojemanje in uporaba javnega odprtega prostora ter vedenje v njem

Dojemanje in uporaba javnega odprtega prostora odpirata naslednja vprašanja (Honey-Roses idr. 2020): Bo javni odprti prostor uporabljalo manj ljudi kot pred pandemijo? Bomo spremenili naše vedenje v javnih odprtih prostorih? Bomo spremenili naše dojemanje množičnosti javnega odprtega prostora? Se bodo spremenili pravila in uporaba zaprtih javnih prostorov? Bodo kršitve državljanskih svoboščin (na primer pravica do zbiranja, do protesta, svoboda govora ...) ostale tudi v času po pandemiji? Brannen (2020) že opozarja, da prihaja do kršitve državljanskih svoboščin posameznih državljanov, kot so ukaz za streljanje morebitnih protestnikov na Filipinih, zbiranje večjega obsega biometričnih podatkov o državljanih v Rusiji in Kitajski, nadzor nad gibanjem s pomočjo tehnologije. Tudi direktorica Amnesty International Slovenije Nataša Posel ugotavlja, da sta pravici do mirnega zbiranja z namenom protesta in svoboda izražanja v Sloveniji ogroženi (V Sloveniji ... 2020).

Pandemija lahko okrepi družbene razlike v uporabi javnega odprtega prostora. Raziskave v Združenih državah Amerike kažejo, da so se delavci z nižjimi dohodki med pandemijo še naprej gibal v javnih prostorih, medtem ko so delavci z višjimi dohodki v večji meri delali od doma (Valentino-De Vries idr. 2020). S tem so bili prvi bolj izpostavljeni okužbi z virusom SARS-CoV-2, sploh če drži, da virus lahko dolgo časa preživi v zraku in na površinah. Če se bo v prihodnosti uveljavilo delo na daljavo, bi lahko to po našem mnenju pomenilo spremembo v uporabi javnih odprtih prostorov⁶ in zaostrovanje družbene delitve. Nekateri javni odprti prostori lahko tako prenehajo biti prostori družbenega mešanja glede na družbeni razred, izobrazbeno strukturo in dohodek. Lilli (2020) opozarja, da sta se med krizo covida-19 v Združenih državah Amerike povečala policijsko nasilje in nadzor, sploh nad temnopoltimi prebivalci in priseljenci. Meni, da se je med pandemijo zaznavanje glede tega, kdo naj ohrani status dobrodošlega v javnih odprtih prostorih in kako naj jih uporablja, spremenilo, zato so temnopolti,

⁶ S tem mislimo predvsem različnost uporabe določenih javnih odprtih prostorov: visoko izobraženi bodo bolj uporabljali zelene površine za rekreacijo, medtem ko bodo delavci z nižji dohodki bolj uporabljali ulice, javni prevoz, bolj bodo izpostavljeni delu v javnih odprtih prostorih (Honey-Roses idr. 2020).

priseljenci in pripadniki drugih rasnih skupin še bolj izključeni iz javnih odprtih prostorov.

Kot ugotavlja Sennett (2018), avenije in veleblagovnice predstavljajo dve fizični spremembi, ki sta nakazovali spremembo javne sfere. Ljudje so prišli na ulice, »da bi videli in bili videni« (prav tam). In prav ti dve dejavnosti, ki sta se pojavili v 19. stoletju in znatno vplivali na dožemanje in uporabo javnih odprtih prostorov ter odnos do njih, sta tisti, na katere covid-19 opazneje vpliva. Koronavirus bo najverjetneje povzročil upad nakupovanja v fizičnih trgovinah in preselil to dejavnost na splet, kar bo imelo številne negativne učinke na lokalne trgovine, kavarne in majhne prodajalne, kar lahko vodi tudi v spremembo soseske. Raziskovalci menijo (Honey-Roses idr. 2020), da bo javni odprti prostor še vedno lahko prostor druženja in socializacije, vendar bo v njem težje uresničevati spontano vedenje, druženje z neznanci in informalnost, kar so bistveni elementi družbene kohezije. Javni odprti prostor je za mlade pomemben socializacijski dejavnik. Uporabljajo ga za oblikovanje in izražanje identitete in življenjskega sloga ter iščejo umeščenost v družbo (Worpole in Knox 2007). Zato je umestno vprašanje, kako bo izkušnja zaprtosti javnih prostorov in omejitve gibanja ter druženja v javnih odprtih prostorih vplivala na doživljanje navezanosti otrok in mladih na določene njim drage javne odprte prostore. Honey-Roses idr. (2020) menijo, da bodo lahko po pandemiji manj navezani nanje in da bi se lahko navadili na spletno izolacijo (prav tam, str. 13). Pandemija bo tako pustila kompleksne posledice v dožemanju javnega odprtega prostora; nekateri bodo dostopnost in odprtost javnih odprtih prostorov bolj cenili, drugi se bodo v njih počutili bolj ogrožene, ker bo javni odprti prostor zaradi potrebe po večji varnosti in sledljivosti uporabnikov postal bolj nadzorovan.

Izključenost iz javnega odprtega prostora

Izključenost iz javnega odprtega prostora odpira naslednje temeljno vprašanje (Honey-Roses idr. 2020): Kako bodo ranljive družbene skupine – etnične manjšine, migranti, starejši, otroci, brezdomci idr. – upoštevane pri načrtovanju, uporabi in reguliranju javnega odprtega prostora med pandemijo in po njej?

Izključenost iz javnega odprtega prostora je tudi brez covida-19 pereča tema, saj pomeni izključenost iz domene odločanja, sooblikovanja skupnosti, političnega in nasploh javnega delovanja (Dines idr. 2006; Mitchell 2014). Že pred krizo so raziskovalci opozarjali na nevarnost ograjenih sosesk (Atkinson in Flint 2004) in »bodičastih« oz. »spolzkih« prostorov (Flusty v Robbins 2008), ki določene družbene skupine izključujejo iz javnega odprtega prostora, med krizo covida-19 pa se obstoječe neenakosti še poglobljajo (Kluth 2020). Pandemija bo najverjetneje močnejše prizadela manjšine, brezdomce, starejše in revne, saj imajo ti slabši dostop do zdravstva in več ovir pri samoizolaciji (Du idr. 2020). Javni odprti prostori so zanje izrednega pomena, saj blažijo izolacijo in osamljenost. Opozorimo naj tudi na pomen javnih odprtih prostorov za tiste osebe, ki v svoji družini doživljajo nasilje. Zanje javni odprti prostori pomenijo umik, varen prostor, kamor se lahko zatečejo pred nasiljem. Kako bo zapiranje javnih odprtih prostorov vplivalo nanje, če ra-

ziskovalci že govorijo o povečevanju nasilja v družinah (Honey-Roses idr. 2020)? Tu so še brezdomci, za katere je javni odprti prostor njihov dom, begunci in ilegalni migranti, ki bodo še bolj izključeni iz javnega odprtega prostora. Zato je potrebno ponovno spraševanje o vlogi javnega odprtega prostora za družbene skupine, o pomenu in nujnosti učenja v javnem odprtem prostoru za večjo družbeno povezanost in o posledicah njihovega zapiranja za družbo.

Omejevanje družbenih gibanj

Pandemija covida-19 vpliva tudi na družbena gibanja. Protestiranje na Trgu republike v Ljubljani je bilo nekoč samoumevno in nenevarno početje, zdaj ni več tako. Spomnimo se aretacij in popisovanja protestnikov na spomladanskih protestih v Ljubljani ali pa na opozarjanje protestnikov na policijsko nasilje nad njimi ob jesenskih protestih. S prepovedjo zbiranja na javnih odprtih prostorih so bili protesti tako rekoč prepovedani. Opozoriti želimo, da z zapiranjem javnih odprtih prostorov aktualna Vlada RS vpliva tudi na družbena gibanja, ki so pomemben prostor za učenje, izobraževanje in razvoj državljanov na področju demokracije, participacije in državljskosti (Evans in Kurantowicz 2018; Kump 2012). Vsega tega se lahko naučimo samo, če smo del družbenih gibanj – če sodelujemo in delujemo. Interakcije in diskusije v javnosti so procesi učenja, ki nas pripravijo na življenje v skupnosti, z aktivnim delovanjem pa postanejo učenje samo (Popović idr. 2020). Avtorji ugotavljajo, da se pomembno učenje dogaja prek vpetosti v družbena gibanja in da se transformativno učenje dogaja predvsem med marginaliziranimi in zatiranimi, če ti ustvarijo skrben in varen prostor, kjer lahko tečejo procesi učenja (Gregorčič in Jelenc Krašovec 2018). Javni odprti prostori tako postanejo povezava med posameznikom in skupnostjo, med njegovim notranjim in zunanjim svetom. S tega vidika je zapiranje javnih odprtih prostorov problematično ne samo zato, ker onemogoča povezovanje posameznika s skupnostjo, ampak tudi zato, ker onemogoča boj proti vladajoči politiki in ideologiji. Na drugi strani pa zapiranje javnih odprtih prostorov oblastem omogoča čiščenje teh prostorov, a politični prijemi, katerih namen je domnevno izbrisati kriminal iz javnega odprtega prostora in ga očistiti vseh neprimernih praks, imajo seveda moč, da pri tem iz javnega odprtega prostora izbrišejo tudi določene nezaželene skupine (Worpole in Knox 2007).

Sklep

Konceptualni okvir javne vzgoje nam omogoča misliti povezavo med mestom, prostorom, učenjem in izobraževanjem ter raziskovanje učenja v javnem odprtem prostoru. Javna vzgoja ne samo, da nam daje podlago za razmišljanje o učenju v javnem odprtem prostoru, ampak nam daje tudi možnost, da to učenje povežemo s popularno kulturo, ulično umetnostjo, dominantnimi diskurzi in družbenimi akcijami. Pomembno je, da v javnih odprtih prostorih spodbujamo in ohranjamo javno vzgojo, ki odpira vprašanja, spodbuja diskusije in delovanje ter omogoča

oblikovanje skupnosti, v kateri je mogoča akcija. Javni odprti prostor je namreč najboljša učilnica za državljansko vzgojo, saj združuje množico pomenov, dogajanj, dejanj in interakcij, ki so v nenehnem gibanju in postajanju. Javni odprti prostori so tako vozlišča, kjer se življenje enega prepleta z življenjem drugega, s čimer se spreminja tako prostor kot tudi posameznik. V tem pogledu javna vzgoja postane še kompleksnejša, bolj kritična in razmišljujoča, saj njena nrav botruje izražanju idej v javnosti, učenju iz opazovanja drugih in delovanju, razumevanju arhitekture, urbane krajine, mestnih trgov in zelenih površin kot učnih orodij, da bi spodbudila k protihegemonski vzgoji in izobraževanju ter k progresivnemu aktivizmu. V luči pandemije covida-19 je slednje izrazitega pomena: pandemija je namreč odprla mnogo vprašanj v povezavi z učenjem in delovanjem v javnem odprtem prostoru, o katerem bo po ponovnem odprtju javnega življenja treba razmisliti in ovrednotiti posledice, ki jih je to imelo za njegovo uporabo in dožemanje.

Pandemija je pokazala na pomembnost javnih odprtih prostorov za vključevanje različnih družbenih skupin v odločanje, oblikovanje in spreminjanje skupnosti. Ti prostori s svojo odprtostjo omogočajo dostop in delovanje različnih družbenih skupin ter jih s tem povezujejo v javno areno, kjer imajo možnost soočati o vprašanih, ki jih zadevajo. Z zapiranjem javnih odprtih prostorov je ta dostop onemogočen, s tem pa se dogaja še večja izključenost iz domene odločanja, ki tako postane še bolj privilegij bogatih. Zato je treba oblikovati take javne odprte prostore, ki bodo spodbujali k učenju in dejavni državljanskosti, kjer bodo omogočene intervencije od spodaj navzgor in kjer bodo posamezniki imeli svobodo delovanja. Zavedamo se, da je večina ukrepov, ki jih je Vlada RS sprejela za zajezitev virusa, potrebna, a smo s prispevkom želeli osvetliti problematiko zapiranja javnih prostorov in spodbuditi razmislek o vlogi in pomenu javnih odprtih prostorov za delovanje, učenje in družbeno povezanost skupnosti. Omejitev prispevka je gotovo ta, da smo se osredotočili zgolj na javne odprte prostore, pri tem pa pustili ob strani virtualne javne prostore in zaprte javne prostore. To naj ostane naloga za prihodnjo analizo.

Literatura in viri

- Adloff, F., Gerund, K. in Kaldewey, D. (ur.). (2015). *Revealing tacit knowledge. Embodiment and explication*. Bielefeld: Transcript Verlag.
- Arendt, H. (1996). *Vita activa*. Ljubljana: Krtina.
- Atkinson, R. in Flint, J. (2004). Fortress UK? Gated communities, the spatial revolt of elites and time-space trajectories of segregation. *Housing Studies*, 19, št. 6, str. 875–892.
- Biesta, G. (2012). Becoming public: public pedagogy, citizenship and the public sphere. *Social & Cultural Geography*, 13, št. 7, str. 683–697.
- Boomkens, R. (2008). The temporalities of the public sphere. *Into the open, OASE*, št. 77, str. 9–21.
- Bourgeois, E. (2002). A constructivist approach to adult learning. V: A. Bron in M. Schemmann (ur.). *Social science theories in adult education research*. Münster: LIT Verlag, str. 130–152.
- Brannen, S. (2020). *Will Covid-19 end the age of mass protests?* Dostopno na: <https://www.>

- csis.org/analysis/will-covid-19-end-age-mass-protests (pridobljeno 11. 11. 2020).
- Burkell, J., Fortier, A., Cherly Wong, L. Y. in Simpson, J. L. (2014). Facebook: public space, or private space? *Information, Communication & Society*, 17, št. 8, str. 974–985.
- Carr, D. (2000). In the contexts of the possible: Libraries and museums as incendiary cultural institutions. *A Journal of Rare Books, Manuscripts, and Cultural Heritage*, 1, št. 2, str. 117–134.
- Cela, E. (2015). Social media as a new form of public sphere. *European Journal of Social Sciences*, 2, št. 3, str. 195–200.
- Dešman, M. (2008). Javni prostor. *Revija Arhitektov bilten*, 38, št. 177–178, str. 1–3.
- Du, J., King, R. in Chanchani, R. (2020, 14. 4.). *Tackling inequality in cities is essential for fighting COVID-19*. World Resources Institute. Dostopno na: <https://www.wri.org/blog/2020/04/coronavirus-inequality-cities> (pridobljeno 24. 10. 2020).
- Dye, C. J., Willoughby, D. F. in Battisto, D. G. (2011). Advice from rural elders: What it takes to age in place. *Educational Gerontology*, 37, št. 1, str. 74–93.
- Earl, C. (2016). Doing pedagogy publicly: Asserting the right to the city to rethink the university. *Open Library of Humanities*, 2, št. 2, str. 1–32.
- Ellsworth, E. (2005). *Place of learning. Media, architecture, pedagogy*. London: Routledge.
- Ermenc, K. S. (2014). Prevajanje pojma »pedagogika« v angleški jezik in primer primerjalne pedagogike. *Sodobna pedagogika*, 65, št. 1, str. 56–71.
- Fragoso, A. in Formosa, M. (2014). Discussion and conclusion. V: S. Jelenc Krašovec in M. Radovan (ur.). *Older men learning in the community: European snapshots*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, str. 99–107.
- Garau, P. (2014). *Public space: a strategy for achieving the equitable city*. Dostopno na: http://www.mile.org.za/Come_Learn/Capacity%20Enhancement/Learning%20Exchanges/Multimedia%20Library/Public%20Spaces%20International%20Learning%20Exchange%202014/Day%201.1%20Pietro%20Garau.pdf (pridobljeno 24. 10. 2020).
- Gehl, J. (2007). Public spaces for a changing public life. V: C. W. Thompson in P. Travlou (ur.). *Open space: People space*. London: Taylor & Francis, str. 3–9.
- Gregorčič, M. in Jelenc Krašovec, S. (2018). Transformativni potenciali učnih praks v participatornih proračunih: primerjalna študija. *Časopis za kritiko znanosti*, 46, št. 271, str. 195–219.
- Grummell, B. (2010). Filtering informal learning in everyday life: invoking ordinariness and moving to civic engagement. *International Journal of Lifelong Education*, 29, št. 5, str. 565–579.
- Habermas, J. (1989). *The structural transformation of the public sphere*. Združeno kraljestvo: Polity Press.
- Hernandez-Garcia, J. (2013). *Public space in informal settlements: The barrios of Bogota*. New Castle upon Tyne: Cambridge Scholars Publishing.
- Hickey, A. (2010). When the street becomes a pedagogue. V: J. A. Sandlin, B. D. Schultz in J. Burdick (ur.). *Handbook of public pedagogy. Education and learning beyond schooling*. New York in London: Routledge, str. 161–170.
- Hoggan, C. (2016). Transformative learning as a metatheory: Definition, criteria, and typology. *Adult Education Quarterly*, 66, št. 1, str. 57–75.
- Holland, C., Clark, A., Katz, J. in Peace, S. (2007). *Social interactions in urban public places*.

- Bristol: The Policy Press. Dostopno na: www.jrf.org.uk (pridobljeno 23. 10. 2020).
- Honey-Roses, J., Anguelovski, I., Bohigas, J., Chireh, V., Daher, C., Konijnendijk, C., Litt, J., Mawani, V., McCall, M., Orellana, A., Oscilowicz, E., Sanchez, U., Senbel, M., Tan, X., Villahomez, E., Zapata, O. in Nieuwenhuijsen, M. (2020). The impact of Covid-19 on public space: A review of the emerging questions – design, perceptions and inequities. *Cities & Health*.
- Illeris, K. (2004). *The three dimensions of learning. Contemporary learning theory in the tension field between the cognitive, the emotional and the social*. Roskilde: Roskilde University Press.
- Jacobs, J. (2009). *Umiranje in življenje velikih ameriških mest*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Jarvis, P. (2006). *Towards a comprehensive theory of human learning*. London: Routledge.
- Jarvis, P. (2009). Lifelong learning. V: P. Jarvis (ur.). *The Routledge international handbook of lifelong learning*. Florence: Taylor & Francis, str. 9–18.
- Jarvis, P. (2012). Learning from everyday life. *HSSRP*, 1, št. 1, str. 1–20.
- Jelenc Krašovec, S. (2017). Uvodnik: vloga andragoga pri spodbujanju priložnostnega učenja v skupnosti. *Andragoška spoznanja*, 23, št. 3, str. 3–15.
- Jelenc Krašovec, S. (2015). Pomen javnih prostorov za druženje in učenje starejših ljudi. *Sodobna pedagogika*, 66, št. 3, str. 52–68.
- Jelenc Krašovec, S., Bosanac, Ž., Hočevar, S., Vrhovec, N., Zankolič, N. in Kump, S. (2017). Community members' initiatives in public open spaces: two case studies from Slovenia. *Andragoška spoznanja*, 23, št. 3, str. 55–70.
- Jelenc Krašovec, S., Fragoso, A. in Gregorčič, M. (2019). Dejavnije vključevanje starejših moških v skupnost. *Andragoška spoznanja*, 25, št. 2, str. 11–18.
- Jelenc, Z. (1991). *Terminologija izobraževanja odraslih*. Ljubljana: Pedagoški inštitut pri Univerzi v Ljubljani.
- Kluth, A. (2020, 11. 4.). *This pandemic will lead to social revolutions. Bloomberg Opinion*. Dostopno na: <https://www.bloomberg.com/opinion/articles/2020-04-11/coronavirus-this-pandemic-will-lead-to-social-revolutions> (pridobljeno 24. 10. 2020).
- Kohn, M. (2004). *Brave new neighborhoods. The privatization of public space*. New York in London: Routledge.
- Kump, S. (2012). Družbena gibanja – prostori radikalnega izobraževanja odraslih. *Sodobna pedagogika*, 62, št. 3, str. 18–37.
- Lee, D. H. (2009). Mobile snapshots and public-private boundaries. *Knowledge, Technology and Policy*, 22, št. 3, str. 161–171.
- Lehrer, U. A. (2007). Ali je javni prostor še prostor? Mesta, ki se globalizirajo, in privatizacija javnega. V: I. Čerpes in M. Dešman (ur.). *O urbanizmu. Kaj se dogaja s sodobnim mestom?* Ljubljana: Krtina, str. 211–220.
- Lilli, E. (2020). *COVID's aggressive social distance policing and racism: we need our public space to work for us, not be against us*. Dostopno na: <https://psrg.commons.gc.cuny.edu/2020/05/06/covids-aggressive-social-distance-policing-and-racism-we-need-our-public-spaces-to-work-for-us-not-be-used-against-us/> (pridobljeno 11. 11. 2020).
- Lipton, S. (2002). *The value of public space*. York: CABE Space.
- Livingstone, D. (1999). Exploring the icebergs of adult learning: Findings of the first Canadian survey of informal learning practices. *Canadian Journal for the Study of Adult Education*, 13, št. 2, str. 49–72.
- Livingstone, D. W. (2001). *Adults' informal learning: Definitions, findings, gaps and future*

- research. WALL Working Paper no 21. Toronto: University of Toronto.
- Luisa Martin, R. (2014). Occupy: The spatial dynamics of discourse in global protest movements. *Journal of Language and Politics*, 13, št. 4, str. 583–598.
- MacDonald, S. (2011). *Big society: Social action and the role of public space*. Manchester: Centre for Local Economic Strategies.
- Madanipour, A. (2016). Culture and tolerance in public space. V: S. Moroni in D. Weberman (ur.). *Space and pluralism: Can contemporary cities be places of tolerance?* Budapest: Central European University Press, str. 35–54.
- Mean, M. in Tims, C. (2005). *People make places: growing the public life of cities*. United Kingdom: Demos.
- Mitchell, D. (2014). To go again to Hyde Park. V: J. J. Gieseeking, W. Mangold, C. Katz, S. Low in S. Saegert (ur.). *The people, place, and space reader*. New York in London: Routledge, str. 192–196.
- Mündel, K. in Schugurensky, D. (2008). Community based learning and civic engagement: Informal learning among adult volunteers in community organizations. *New Directions for Adult and Continuing Education*, št. 118, str. 49–60.
- Popović, K., Maksimović, M., Jovanović, A. in Joksimović, J. (2020). New learning sites in learning cities – public pedagogy and civic education. *Andragoška spoznanja*, 26, št. 1, str. 33–51.
- Projekt Vida: Drugi val epidemije bo za številne starostnike veliko zahtevnejša preizkušnja*. (26. 10. 2020). Dostopno na: <https://val202.rtvnslo.si/2020/10/projekt-vida-drugi-val/> (pridobljeno 26. 10. 2020).
- Robbins, E. (2008). Svež pogled na javni prostor: nov leksikon za projektiranje. *Urbani izziv*, 19, št. 2, str. 18–26.
- Robert, K. H., Daly, H. Hawken, P. in Holmberg, J. (1997). A compass for sustainable development. *International Journal of Sustainable Development and World Ecology*, 4, št. 2, str. 79–92.
- Sandlin, J. A., Burdick, J. in Rich, E. (2016). Problematizing public engagement within public pedagogy research and practice. *Discourse: Studies in the Cultural Politics of Education*, 38, št. 6, str. 1–13.
- Sandlin, J. A., O'Malley, M. P. in Burdick, J. (2011b). Mapping the complexity of public pedagogy scholarship: 1894–2010. *Review of Educational Research*, 81, št. 3, str. 338–375.
- Sandlin, J. A., Schultz, B. D. in Burdick, J. (ur.). (2010). *Handbook of public pedagogy. Education and learning beyond schooling*. New York in London: Routledge.
- Sandlin, J. A., Wright, R. R. in Clark, C. (2011a). Reexamining theories of adult learning and adult development through the lenses of public pedagogy. *Adult Education Quarterly*, 63, št. 1, str. 3–23.
- Savage, G. C. (2014). Chasing the phantoms of public pedagogy: Political, popular and concrete publics. V: J. Burdick, J. A. Sandlin in M. P. O'Malley (ur.). *Problematizing public pedagogy*. New York: Routledge, str. 79–90.
- Schugurensky, D. (2006). This is our school of citizenship: Informal learning in local democracy. *Counterpoints*, št. 249, str. 163–182.
- Sennett, R. (2018). *Building and dwelling: Ethics for the city*. London: Penguin Random House.
- Šprah, A. (2016). Kino-katedra za pedagoge v Slovenski kinoteki. *Andragoška spoznanja*, 22, št. 3, str. 7–20.
- Taylor, E. W. (2010). Cultural institutions and adult education. *New Directions for Adult*

and Continuing Education, št. 127, str. 5–14.

V Sloveniji ogrožena svoboda mirnega zbiranja. (2020). Dostopno na: <https://www.amnesty.si/ogrozena-svoboda-zbiranja> (pridobljeno 11. 11. 2020).

Valentino-DeVries, J., Lu, D. in Dance, G. J. X. (2020, 3. 4.). Location data says it all: Staying at home during coronavirus is a luxury. *The New York Times*. Dostopno na: <https://www.nytimes.com/interactive/2020/04/03/us/coronavirus-stay-home-rich-poor.html> (pridobljeno 26. 10. 2020).

Visočnik, N. (2011). *Hiša kot prostor identitet*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

Wildemeersch, D. (2012). Imagining pedagogy in public space: visions of cultural policies and practices in a city in transformation. *International Journal of Lifelong Education*, 31, št. 1, str. 77–95.

Worpole, K. in Knox, K. (2007). *The social value of public spaces*. Dostopno na: <http://goo.gl/f1hcJI> (pridobljeno 6. 6. 2017).

Meta FURLAN (University of Ljubljana, Faculty of Arts, Slovenia)

COVID-19: IT'S TIME TO RETHINK THE LEARNING IN OPEN PUBLIC SPACE

Abstract: The Covid-19 pandemic has significantly influenced the use of public space in the last few months. By restricting on the use of public space and distancing as key strategies to reduce transmission of Covid-19, people lost their vibrant, social and lively public places. However, public space provides the range of places and processes of informal learning and public pedagogy – it may fosters learning through engagement and actions. Through its integrative nature, public space is place for building personal and community identity, learning social rules, tolerance, and common action as previous research has shown. However, Covid-19 questioned all these attributes that public space can offer. Therefore, by using theoretical framework of public pedagogy, the learning in public space in the light of Covid-19 is analysed. Our findings will indicate that: (a) public pedagogy can give us the necessary framework for understanding of learning that happen in public space; and (b) Covid-19 may fundamentally alter how we learn, perceive and use public space.

Keywords: public pedagogy, learning, public space, Covid-19

Email for correspondence: meta.furlan@ff.uni-lj.si